

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарно–педагогічний факультет

Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

тема:

ОБ'ЄМНО–ПРОСТОРОВА ІНСТАЛЯЦІЯ З ДЕРЕВИНИ**«УКРАЇНА КОСМІЧНА»**

Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Спеціалізація «Художня обробка деревини»

Освітня програма «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво»

КвРДМ.021016.21.15.ПЗ

Виконав студент 4 курсу групи ДМ 21-1 Назар УСТИНОВКерівник: ст. викладач Сергій ДУБОВИКНормоконтролер Оксана ПЯСТУКДо захисту допускаю: Олена САМБОРСЬКАВ. о. завідувача кафедри технологічної
та професійної освіти і декоративного
мистецтва« 12 » серпня 2025 р.

Хмельницький 2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарно-педагогічний
 Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва
 Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
 Галузь знань 02 Культура і мистецтво
 Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація
 Освітня програма Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво
 Спеціалізація Художня обробка деревини

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри Т.О.О.М.
Олена САМБОРСЬКА
04 квітня 2025 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Гетімов Назар Миколайович

Прізвище, ім'я, по-батькові студента

1. Тема роботи Об'ємно-просторова композиція з деревини «Україна Космічна»
керівник роботи Дубовик Сергій Володимирович ст. викладач
Прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання
Затверджено наказом ректора університету від 07 лютого 2025 р. № 23
2. Строк подання студентом роботи на кафедру 17.06-18.06.2025р.
3. Вихідні дані до роботи Кваліфікаційна робота виконується з урахуванням особливостей художнього, об'ємно-просторової пластичної, скульптурного моделювання сформувати.
4. Зміст пояснювальної записки Історія розвитку художнього деревини як мистецтва. Художньо-технологічні особливості роботи з деревини. Характеристика матеріалів та технологій виготовлення. Технологія процесів виконання об'ємно-просторової композиції. Композиційна характеристика та естетична оцінка об'ємно-просторової композиції.
5. Творча робота «Україна Космічна»
Назва художнього твору (виробу)

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Антиплагіат	Гермашенко Т.О.		
Нормоконтроль	Галенчук О.В.		

7. Дата видачі завдання 04.04.2025р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва розділу кваліфікаційної роботи	Строк виконання	Примітка
1	Вступ	28.04 - 02.05	Виконано
2	1 розділ	03.05 - 16.05	Виконано
3	2 розділ	19.05 - 26.05	Виконано
4	Висновки, перелік посилань	27.05 - 28.05	Виконано
5	Попередній захист	29.05 - 30.05	Виконано
6	Перевірка на плагіат	02.06 - 04.06	Виконано
7	Нормоконтроль	05.06 - 10.06	Виконано
8	Рецензування	13.06 - 16.06	Виконано
9	Захист	19.06 - 20.06	Виконано

Студент

Підпис

Н.М. Герімов

Ініціали, прізвище

Керівник

Підпис

Рудковська

Ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи: Об'ємно–просторова інсталяція з деревини «Україна космічна».

Автор: Н. М. Устінов

Керівник: С. В. Дубовик

Обсяг пояснювальної записки: 40 с.; обсяг додатків: 3 с.

Ключові слова: декоративне мистецтво, художнє різьблення, об'ємно–просторова інсталяція, технологічний процес, техніка виконання.

Кваліфікаційна робота виконувалася з урахуванням особливостей художнього різьблення по деревині та використовуваних матеріалів для виконання об'ємно–просторової інсталяції.

Текстова частина кваліфікаційної роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання та додатків.

У першому розділі досліджено історію розвитку художньої обробки деревини; описано художньо–технологічні особливості художньої обробки деревини.

У другому розділі обґрунтовано тему об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна», подано композиційну та естетичну характеристику, описано технологію виконання, матеріали й проведено калькуляцію витрат.

Зроблено висновки щодо художніх, композиційних та матеріально–технологічних особливостей об'ємно–просторової інсталяції, підсумовано досягнення мети та виконання завдань дослідження.

Представлено список джерел посилання. Текстова частина підсилюється ілюстративним матеріалом, який винесено в додатки.

12.06.2025р.

Назар УСТІНОВ

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	6
1 Традиції та новаторство в мистецтві художньої обробки деревини.....	8
1.1 Історія розвитку художньої обробки деревини як виду декоративного мистецтва.....	8
1.2 Художньо–технологічні особливості обробки деревини.....	14
2 Художньо–композиційні та технолого–матеріалознавчі аспекти виконання об’ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» з деревини.....	20
2.1 Обґрунтування теми об’ємно–просторової інсталяції з деревини «Україна космічна».....	20
2.2 Характеристика матеріалів та калькуляція витрат об’ємно– просторової інсталяції з деревини «Україна космічна».....	25
2.3 Технологічна послідовність виконання об’ємно–просторової інсталяції з деревини «Україна космічна».....	29
2.4 Композиційна характеристика та естетична оцінка об’ємно– просторової інсталяції з деревини «Україна космічна».....	38
Висновки.....	43
Перелік джерел посилань.....	45
Додаток А Фінальний ескіз твору «Україна космічна».....	48
Додаток Б Постер до об’ємно–просторової інсталяції «Україна космічна».....	49
Додаток В Виконана об’ємно–просторова інсталяція «Україна космічна».....	50

ВСТУП

Декоративно–прикладне мистецтво – один із видів художньої діяльності, в якому твори поєднують естетичну виразність і практичну функціональність. Серед різноманітних напрямів декоративно–прикладного мистецтва важливе місце посідає художня обробка деревини – один із найдавніших способів творчого самовираження, що має глибоке історичне коріння. Деревина як матеріал відзначається пластичністю, теплою фактурою та виразною текстурою, що робить її ідеальною основою для створення художніх творів.

У процесі художньої обробки деревини використовуються як технічні прийоми, що формують цілісну функціональну форму предметів, так і декоративні засоби, які завершують їхнє художнє оформлення. Важливим аспектом створення виробів є композиція, що у пластичних мистецтвах визначається як гармонійне поєднання окремих елементів у єдину художню структуру.

Залежно від характеру просторової організації, у дерев'яній пластиці розрізняють фронтальні, об'ємні та об'ємно–просторові інсталяції.

Фронтальна інсталяція розміщується в одній площині й сприймається з одного боку. Об'ємна – передбачає огляд з усіх боків і має виражений тривимірний характер.

Об'ємно–просторова інсталяція виконується з передаванням глибинного простору й має складну архітектоніку, що дозволяє глядачу взаємодіяти з об'єктом у різних проєкціях. Такий тип інсталяції не лише передає форму, а й створює емоційний простір через розташування, ритм та символіку елементів.

Простір – це середовище трьохмірне, а площина – двомірне. Як 7 простір, так і площина – це середовище, в яке занурені предмети.

Глибина, є істотною відмінністю трьохмірного простору.

Виконана об'ємно–просторова інсталяція відноситься до об'ємних об'єктів і володіє трьохвимірністю.

Об'єктом дослідження є художня обробка деревини, як вид декоративно–прикладного мистецтва.

Предметом дослідження є художньо-композиційні та технологічно-матеріалознавчі особливості виконання об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» в техніці різьблення.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні художньо-композиційних і технологічно-матеріалознавчих особливостей об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» у техніці різьблення, виготовлення його відповідно до схарактеризованої технологічної послідовності та презентуванні на постері.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- дослідити історію та передумови розвитку традиційних технік художньої обробки деревини;
- схарактеризувати художньо–технологічні особливості виконання творів у техніці різьблення;
- обґрунтувати ідею та художньо–образний зміст теми «Україна космічна» у техніці різьблення;
- підібрати та охарактеризувати матеріали, виконати калькуляцію витрат на виготовлення об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» у техніці різьблення;
- обґрунтувати технологічну послідовність виконання об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» у техніці різьблення і виготовити його;
- охарактеризувати композиційні особливості виконаної об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» у техніці різьблення, дати їй естетичну оцінку та виготовити постер.

1 ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО В МИСТЕЦТВІ ХУДОЖНЬОЇ ОБРОБКИ ДЕРЕВИНИ

1.1 Історія розвитку художньої обробки деревини як виду декоративного мистецтва

Деревообробка – це ремесло створення предметів з дерева за допомогою різноманітних інструментів і технік. Це процес створення різних предметів шляхом обробки, формування та декорування деревини.

Найдавніші зразки народного мистецтва, що дійшли до нас із території сучасної України, датуються епохою палеоліту (20 тис. років до н.е.). Це вироби з кістки прикрашені геометричним орнаментом. Виявлені археологами під час розкопок Мізенської стоянки на Чернігівській області. Вироби із дерева з того часу не збереглися. Згодом почали розвиватися кераміка, ткацтво, художнє оздоблення кістки, а потім і деревообробка.

Розкопки скіфських поховань свідчать про широкий спектр технік і видів художньої обробки деревини, які були у скіфському суспільстві. У повсякденному житті скіфи користувались дерев'яним посудом. Археологічні розкопки скіфських поховань підтверджують їхні культурні контакти з іншими народами та високий рівень майстерності в деревообробці. Вони оздоблювали дерев'яні похоронні лежа з різних порід, створюючи багатобарвний ефект [1].

У II ст. до н.е. сармати витіснили скіфів і широко застосовували кольори у оздобленні дерев'яних виробів. Скіфо–сарматський період, а також вплив античної культури грецьких міст Північного Причорномор'я сприяли формуванню основ художнього підходу до створення виробів, орнаментики, прийомів виконання та методів декорування. Поєднання реалізму із творчою уявою, акцент на декоративність і створення неповторної образної системи

стали важливою основою для творчої праці багатьох поколінь майстрів і утверджувались народною творчістю протягом тривалого часу.

Слов'яни з'явилися на історичній арені на початку I тисячоліття до н.е. займаючи територію між Дністром і Віслою. У I–II ст. н.е. на землях середнього Придністров'я, згідно з археологічними знахідками, сформувалася Зарубинецька культура, названа на честь місця знахідок.

У дохристиянський період у виробах майстрів відображались уявлення про магічні сили природи та Землі. Символічно зображувалися такі елементи, як Сонце, Земля, Кінь [2]. Широко застосовувався геометричний орнамент що складався з борозенок, ямок, штрихів. Народна творчість передавала уявлення про будову світу за допомогою символічних геометричних форм, зображень тварин або їхніх окремих частин – голови, кінцівок тощо [3].

У X столітті літописець Нестор відзначає існування розвиненої дерев'яної скульптури, зокрема згадує, що київський князь Володимир встановив у княжому дворі дерев'яну статую Перуна. Після хрещення Русі в 989 році дерев'яні ідоли почали топити в річках. Згодом почали розвиватися токарські роботи, довбання та різьблення по дереву, що підтверджують знайдені дерев'яні миски з Райковецького городища на Житомирщині та інших регіонах України [4].

Токарні вироби прикрашали художнім розписом, що засвідчують зображення на мисці XII ст. із Києва. Майстри Русі працювали в різних стилях. У кожному регіоні художня обробка дерева мала стилістичні особливості. Вироби відрізнялися формами та прикрасами. На виробах зображали майстри фантастичних звірів, міфічних птахів.

Татаро–монгольська навала затримала розвиток ремесел, знищила численні їх досягнення. Центри ремесел переміщуються з Києва, Чернігова та інших міст Галицько–Волинської землі. Ця земля менше потерпіла від монгольської навали. Під час князювання Данила Галицького художні ремесла, у тому числі й деревообробка, досягають значного розвитку. В середині XIII ст. зароджуються міста Львів і Холле, будуються численні

фортеці.

У період XIV–XVIII століть художня обробка дерева розвивалась у кількох основних напрямках. Водночас ремісничі цехи та мануфактури активно долучалися до декоративного оформлення церков і культових предметів. Виготовляли також набійні дошки для нанесення візерунків на тканини, дошки для пряників, меблі, призначені для представників різних соціальних верств.

Перший етап розвитку, що охоплює XIV століття – першу половину XVI століття, ознаменувався формуванням характерних рис українського мистецтва та дереворізьби. У цей час майстри зводили палаци, церкви, прикрашаючи їх розкішним різьбленням. В орнаменті почали переважати мотиви листя аканта, квітів граната, виноградної лози з гронами, серед яких часто зображували радісних ангелів [4].

Меблі цього періоду вирізняються гармонійними, наближеними до античних, пропорціями, оздоблюються розкішним різьбленням, іноді доповнюються розписом, накладними точеними елементами та виготовляються з різних порід деревини. Їхні форми складні, силуети масивні, а декор надзвичайно насичений – за допомогою різьби або інкрустацій. Інтер'єри оформлювалися вишукано: стіни оббивали тканинами, двері виготовляли з цінної деревини, а стелі прикрашали позолоченим орнаментом.

У народних майстрів–меблярів домінували прості, лаконічні форми, що відповідали запитам основних замовників – селян і міщан. Водночас найталановитіші кріпосні ремісники працювали над оздобленням магнатських палаців і замків, використовуючи тригранно–виїмчасте та рельєфне різьблення [5].

У XVIII–XIX століттях остаточно склалися осередки народного мистецтва – художні промисли. Після скасування кріпацтва у 1861 році багато з них дістали новий імпульс для розвитку. Провідними центрами стали Полтавщина, Київщина, Гуцульщина, Поділля, Лемківщина, де виробилась унікальна стилістика оздоблення, властивий орнамент і техніки виконання.

У галузі архітектурно–меблевого виробництва декоративним різьбленням прикрашали балки–сволоки, стовпчики, столи, лави та скрині, особливо у західноукраїнських регіонах. Вибійчані (набійні) дошки також декорували рослинними мотивами. У творчості народних майстрів–меблярів переважали прості форми. Такою була потреба соціального замовника–селянина, міщанина. Часто кращі кріпосні майстри оформляли палаци і замки магнатів. Вони прикрашали будови тригранно–виїмчастим різьбленням, рельєфним різьбленням.

У 1878 році відбулася важлива подія в історії українського деревообробного мистецтва – в Полтаві відкрили губернське ремісниче училище з токарно–столярним відділенням. Цей навчальний заклад підготував велику кількість талановитих різьбярів [6].

На західноукраїнських землях, зокрема на Гуцульщині, формується унікальний стиль художньої обробки дерева. Його характерною рисою стало поєднання плоского різьблення з тригранно–виїмчастим, оригінальна композиційна структура орнаментів, особливі форми виробів, техніки виконання та власні традиційні інструменти. Усе це тісно пов'язане з місцевими етнографічними особливостями.

У 1890–х роках вчені та дослідники активно вивчають народну творчість і сприяють відродженню забутих ремесел. У губерніях створюються мистецькі відділи та промислові кооперації, до яких долучаються як сільські, так і міські майстри. Проводяться виставки, що підносять престиж народного мистецтва.

На початку 1920–х років в Києві, Харкові, Полтаві та Переяславі відкриваються художньо–промислові школи. З другої половини 20–х років до виставкової діяльності приєднується молодь, працюючи поряд із досвідченими майстрами.

У 1934 році була створена Українська художньо–промислова спілка, яка очолювала артлі – кооперативні об'єднання майстрів художнього виробництва. У Дніпропетровську відкрилася школа декоративного розпису.

Народне мистецтво України в цей передвоєнний період активно і швидко розвивалося.

Після війни відроджується мистецтво художньої обробки дерева, особливо в західних регіонах України. Відновлюють роботу артлі «Гуцульщина» в Косові, ім. Лесі Українки у Львові, а також у Чернівецькій області, відкривають училища декоративно–ужиткового мистецтва.

У 1946 році у Львові відкривають перший в Україні художній інститут, нині відомий як Львівська академія мистецтв. Наприкінці 1950–х років художні артлі реорганізуються у державні підприємства, які перебувають під контролем Міністерства місцевої промисловості [7].

Народне мистецтво знаходить широке застосування в дизайнерських проектах у побуті, на виробництві меблів, а також у оформленні житлових і робочих приміщень.

Сучасні майстри маючи широкий естетичний кругозір і достатній професійний рівень, інтерпретують традиції народного мистецтва. Вони здатні творчо підходити до завдань, створювати цілісні художні композиції, створювати цілісні художні композиції, робити їх більш насиченими та виразними. Це підтверджується виставками професійних художників–майстрів декоративно–ужиткового мистецтва, де представлені роботи різної тематики та призначення. Деякі експонати мають практичне використання, інші – декоративне, але всі вони нерозривно пов'язані між народним і професійним мистецтвом, поєднуючи традиції та сучасність [8].

Використання деревини як матеріалу для конструкцій має давнє коріння. Ще в античні часи дерев'яні обробні дошки були поширеним інструментом у побуті. Для їх виготовлення застосовували різні породи дерева – березу, дуб, сосну, бук. Основні відмінності між такими дошками полягали у розмірах і виборі деревини. Водночас дерев'яні дошки мали багато недоліків: вони швидко псувалися і були середовищем для розмноження бактерій, адже через пористу структуру їх важко було добре вимити. Проте саме дерев'яна обробна дошка залишалася незмінним побутовим предметом аж до початку ХХ

століття.

З давніх часів дерево використовувалося для виготовлення різноманітного посуду. Безсумнівно, дерев'яний посуд ніяк не прийнятний для приготування їжі на вогні, але зате в якості столового посуду він завжди користувався великою популярністю, як серед простих людей, так і серед вельмож та знаті. Дерево використовувалося поряд із золотом та сріблом, адже люди знали про його практичність і корисність, не дивлячись на дешевизну виробництва. Багато що змінилося за кілька тисячоліть історії людства. А прихильність людей до матеріалів не проходить, а тільки зміцнюється. І сьогодні купити дерев'яний посуд для сервірування столу та подачі страв вирішують навіть найдорожчі і найшикарніші ресторани. Тарілки і прибори з дерева також користуються попитом у затишних готелях в етнічному стилі.

Сьогодні варто підкреслити високу цінність виробів із натурального дерева, що відкриває широкі перспективи для розвитку деревообробного бізнесу. Протягом багатьох тисячоліть деревина залишається одним із найтрадиційніших матеріалів, який широко застосовується у всіх сферах людського життя – у будівництві житла, внутрішньому оздобленні, виробництві меблів і частин знарядь праці.

Деревина має низку важливих переваг перед іншими конструкційними матеріалами. Зокрема, вона краще захищає приміщення від пилу та шуму, а в меблях допомагає зберігати одяг, взуття та інші речі від вигорання й псування. Крім того, деревина досить проста у догляді. Її багате різноманіття відтінків і текстур робить цей матеріал ідеальним для внутрішньої обробки будівель та створення предметів інтер'єру і меблевих аксесуарів.

Хоча на деякий час деревина втратила популярність і її намагалися замінити штучними матеріалами, які були більш довговічними та стійкими до впливу навколишнього середовища, сьогодні деревина знову набирає популярності. Вироби з неї користуються значним попитом і знову відіграють важливу роль у сучасному житті [8].

1.2. Художньо– технологічні особливості обробки деревини

Художня обробка деревини – один з найдавніших видів декоративно–прикладного мистецтва, виготовлення оригінальних виробів з дерева різноманітного функціонального призначення.

Найбільш поширеним галузем у художній обробці деревини – це різьблення [9].

Різьблення по дереву – це мистецтво, яким славилися стародавні слов'яни ще в 11 столітті. Проте саме мистецтво виникло набагато раніше. Різьбленням прикрашалися трони єгипетських фараонів, вікінги гойдали своїх дітей в різьблених колисках, у Франції різьблення по дереву стало невід'ємною частиною бароко – стилю у європейському мистецтві (живописі, скульптурі, музиці, літературі та архітектурі) початку XVI століття – кінця XVIII століття) [10].

Це мистецтво відоме ще з глибокої давнини. Стародавні слов'яни вже в XI столітті були знані майстри різьблення. Однак витoki цього виду декоративного мистецтва сягають значно давніших часів. Різьбленими елементами оздоблювалися трони єгипетських фараонів, дитячі колиски вікінгів, а у Франції різьблення стало важливою частиною стилю бароко, який панував у європейському мистецтві (живописі, скульптурі, архітектурі, музиці, літературі) з початку XVI до кінця XVIII століття.

Різьблення в Україні мало свої локальні особливості. Так, гуцульські майстри відзначалися чіткою структурою та впорядкованістю розміщення декоративних елементів, часто поєднуючи різьбу з інкрустацією. У селі Слобода та Рунгури Коломийського району виготовлялися букові скрині з цікавим оформленням – орнаментовані геометричними візерунками, що прикрашали не лише фасади, а й ніжки, бокові частини та віконця; для забарвлення застосовували сажу.

У Східній Україні переважали орнаменти на рослинну тематику. Значний інтерес становлять також дерев'яні скульптури святих, зокрема в церкві села Йосафата та Музеї історії міста Коломиї, створені учнями Коломийської школи деревного промислу. Об'ємна культова дерев'яна скульптура була характерна для Поділля та Галичини. Її традиції ведуть свій початок ще з часів Галицько–Волинського князівства, а їхні витoki сягають ще глибших історичних епох.

У цих регіонах існували цілі ремісничі майстерні, де працювали різьбярі. Їхні твори свідчать про глибокі культурні зв'язки, які впливали на зміну образної структури та декоративної стилістики. Наприклад, дерев'яна скульптура XVI століття з колекції Львівського музею українського мистецтва відтворює поширений у Польщі тип так званої сикстинської Богородиці з характерною конусоподібною формою.

У східних і західних регіонах України фігурки і барельєфні скульптурки виступають як своєрідний зразок народної скульптури. Образотворча сторона виступала у фігурних формах або деталях знарядь праці, елементах народної архітектури, предметах оформлення житла.

Особливої уваги заслуговує форма коника. Зображення коня пов'язана із прадавніми уявленнями про його охоронні функції. Наприклад, на Чернігівщині кінь вважався твариною пророцтвою, одночасно віщою й зловіщою. Тут вірили в «оборотню» захисну здатність, зокрема у силу конячої голови. Цей мотив використовувався у побутових речах: так, майстри надавали формі ковила – пристрою для засипання зерна до млинового ковша – вигляд кінських голів із загостреними вухами. Їй майстер надав форму гостровухих кінських голів. Подібні зображення кінських голів мають різні солонки з Чернігівщини, притики і холки від ярма на Київщині, Полтавщині, Харківщині. Мотив голови коня у побутових речах широко використовувався в майстернях Полтавського земства. Сам факт звернення до мотиву коника свідчить про його значне побутування в народному мистецтві на цій території. Широко відомий мотив коника в елементах різноманітних світильників.

З кінця XIX ст. на Гуцульщині об'ємну культову дерев'яну скульптуру поступово починають витіснити різьблені побутові речі сувенірного призначення, які прикрашалися плоскою різьбою та інкрустацією. На Західному Поділлі ж для створення скульптур починають використовувати не дерево, а камінь, що стало ознакою змін у матеріальній культурі регіону.

На господарсько–промисловій виставці в Коломиї 1880 року, поряд з традиційними речами, виконаними в рельєфі, були показані предмети подарункового призначення. З початку XX ст. Прикарпаття стає популярним місцем для туризму, лікування, відпочинку, що сприяло розвитку виробництва сувенірів. На сувенірний характер виробів із дерева орієнтувалися й школи по різьбі у карпатських осередках – Вижниці, Ясинях.

Уперше протягом післявоєнного десятиліття в українській народній скульптурі чітко відокремилась лемківська різьба. В її основі була ще та сюжетно– стилістичні риси того періоду, яка була зумовлена орієнтацією на виготовлення сувенірних виробів міщанського характеру. Після 1945 р. перебуваючи на території України, лемківські майстри працюють над політичною тематикою в скульптурі, вступають в художні арт-ілі, переходять до нових тем, сюжетів, композиційність рішень і збагачення способів художнього вислову, працюють по–новому, більшість з них звертається до однофігурних композицій. Форми вирішують більш узагальнено, урізноманітнюють.

Вагомих успіхів досягли різьбярі на Закарпатті, де відроджувалися давні традиції місцевої фігурної та рельєфної різьби. Представником цього процесу став майстер Василь Іванович Свида, творчість якого стала прикладом збереження й подальшого розвитку народної скульптурної традиції.

На відміну від західних регіонів, у Центральній та Східній Україні, де також існували розвинуті осередки різьбярства, до нашого часу збереглося небагато зразків народної скульптури XVII–XIX століть. У цих регіонах переважали речі побутового призначення, хоча окремі їхні елементи –

завершення ковшів, ложок, черпаків чи декоративні частини воріт – можуть розглядатися як зразки народної скульптури.

Умовно можна виділити три основні типи:

- Наскрізна різьба та прорізна різьба.
- Глуха різьба (всі підвиди рельєфної і плоскої різьби).
- Скульптурна різьба. Будинкова різьба (є окремим напрямком, оскільки може поєднувати в собі всі три перерахованих вище типу).

При глухому різьбленню на поверхні виробу утворюються невеликі поглиблення, що становлять геометричний малюнок з різних трикутників, квадратів, багатогранників, ліній. Це так зване геометричне, або клинове різьблення, – малюнок його відрізняється різкими переходами від світла до тіні.

Відмінна особливість – наявність скульптури – зображення окремих фігур (або груп фігур) людей, тварин, птахів або інших об'єктів. Фактично, є найскладнішим видом різьблення, оскільки вимагає від різьбяра об'ємного бачення фігури, почуття перспективи, збереження пропорцій [11].

Існує багато видів геометричного різьблення. Одним із видів є тригранно–виїмчастого різьблення. Основним елементом є вирізана тригранна піраміда. В чистому вигляді використовується рідко. Основні елементи, крім тригранної піраміди – це чотиригранна піраміда, вічко, зубчик. Елементи поєднують між собою в стрічкові орнаменти, в розети.

В давні часи кожна геометрична фігура і різноманітні поєднання мали своє символічне значення. Так, розетка з проміннями є символом сонця. Йшли століття, розвивалися поняття про красу, геометричні елементи склалися орнаментом. Із найпростіших виїмок, які виконувались одним інструментом (косячком), майстри – різьбярі навчилися створювати багаті узори, які застосовували для оздоблення предметів домашнього ужитку.

Геометричне різьблення – самий древній спосіб прикраси виробів з деревини. Різьбленням прикрашали дерев'яні судна, хати, меблі, посуд,

ткацькі станки і прядки. Вона виконується у вигляді виїмок: двох– , трьох– і чотиригранній, поєднання яких дає химерний узор на поверхні деревини.

В давні часи кожна геометрична фігура і різноманітні поєднання мали своє символічне значення. Так, розетка з проміннями є символом сонця. Йшли століття, розвивалися поняття про красу, геометричні елементи склалися орнаментом. Із найпростіших виїмок, які виконувались одним інструментом (косячком), майстри–різьбярі навчилися створювати багаті узори, які застосовували для оздоблення предметів домашнього ужитку.

Контурне різьблення характерне неглибокими тонкими, двограними виїмками, які проходять по всьому контуру рисунка. На відміну від геометричного в контурному різьбленні використовують головним чином образотворчі мотиви: листки, квіти, фігурки тварин, птахів. Зображення яке виконане контурним різьбленням, подібне на гравірований рисунок, лінії його різкі, жорсткі, гра зі світлом майже відсутня. Контурне різьблення використовують частіше в поєднанні з іншими видами різьблення – геометричним, плоскорельєфним, а також розписом. Інколи різьблення використовують для виконання на дереві декоративного панно.

При виконанні контурного різьблення використовують не тільки ніж косячок, але і різні стамески. Техніка контурного різьблення вимагає від виконавця великої уваги, вільного володіння інструментом і високого художнього смаку.

Плоскорельєфне різьблення має декілька різновидів: різьблення з заокругленими формами; різьблення з подушковим фоном; різьблення з підібраним фоном(вибраним) загальними прикметами для них є невисокий умовний рельєф який розміщений в одній площині на рівній поверхні, що прикрашається. Плоскорельєфне різьблення є ніби перехідним видом від контурного до рельєфного.

Заокруглене різьблення, так як і контурне, виконують у вигляді двуграних виїмок по контуру рисунка, але виїмки різуть більш глибокими, а

її грані заокруглюють. Як правило, зі сторони форм орнаменту виїмки різуть і заокруглюють крутіше, а зі сторони фону більш полого.

Плоскорельєфне різьблення з вибраним фоном виконують так само, як і звичайне заокруглене. Форма орнаменту залишаються плоскими, а краї форм круто заокруглюють. Фон в цьому різьбленні вибирають на невелику глибину. Орнамент ніби лежить на рівній площині. Гра зі світлом тут дещо багатша ніж заокругленому різьбленні, але також невелика тому прорізне різьбленні виконують в основному на дрібних предметах, і обробляють поліруванням.

В розвитку плоскорельєфне різьблення велику роль зіграла так звана (абрамцево–кудринське різьблення), яка виникла в кінці XIX ст. в підмосковному маєтку Абрамцево, де була організована майстерня різьблення по дереву. Багато майстрів, які працювали і навчалися в Абрамцево, жили в сусіднім селі Кудрино, тому різьблення отримало назву абрамцево–кудринське.

Рельєфне різьблення виконують шляхом підрізки плоского орнаменту, залишеного на заглибленому фоні, і пророблення форм на поверхні цього орнаменту. Рельєфне різьблення майже не має плоскої поверхні. Форми орнаменту виявляються рельєфом різної висоти.

Розрізняють барельєфне різьблення – різьблення з низьким рельєфом і горельєфним різьбленням – з більш високим рельєфом, який яскравіше виражений і має багатшу гру зі світлом.

Рельєфне різьблення відрізняється більшою виразністю і декоративністю. В минулому його широко застосовували для прикрашення інтер'єрів – стінних панелей, фільонки дверей, а також меблів. В сьогодення рельєфне різьблення використовують для оздоблення інтер'єрів. Рельєфне різьблення застосовують і при виготовленні сучасних художніх меблів: на спинках стільців, меблях у вигляді накладних декоративних елементів [11].

2 ХУДОЖНЬО– КОМПОЗИЦІЙНІ ТА ТЕХНОЛОГО- МАТЕРІАЛОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ОБ’ЄМНО- ПРОСТОРОВОЇ ІНСТАЛЯЦІЇ «УКРАЇНА КОСМІЧНА» З ДЕРЕВИНИ

2.1 Обґрунтування теми об’ємно–просторової інсталяції з деревини «Україна космічна»

Ан–225 «Мрія» – це надважкий транспортний літак, створений 1988 року київським конструкторським бюро імені Антонова. До 2022 року Ан–225 був найбільшим та найпотужнішим літаком у світі. Головний конструктор – Віктор Толмачов. Літак створювався для потреб радянської космічної програми, зокрема космічного корабля «Буран» та частин ракетної системи «Енергія».

Після розпаду СРСР літак перейшов у власність України та перебував на консервації разом із другим недобудованим фюзеляжем. Наприкінці 1990–х його реконструювали і модернізували для транспортування важких вантажів. Згодом він виконував комерційні перевезення. Ан–225, із максимальною злітною масою 640 тонн, був найважчим літаком у світі. Для порівняння, третє місце за вантажопідйомністю після Ан–124 «Руслан» американський військово–транспортний літак С–5 Galaxy, чия максимальна злітна маса 381 тону [12].

У 2004 році Міжнародна федерація повітроплавання внесла Ан–225 до Книги рекордів Гіннеса за його 240 рекордів [13].

Розробка «Мрії» велася в межах космічної програми. З початку основним завданням цього літака було перевезення різних частин ракети – носія «Енергія» і космічного корабля «Буран», які виготовляли на підприємствах центральних областей СРСР, а кінцеве складання мало здійснюватися на «Байконурі». Проектна довжина деяких з них сягала 60 м, а

діаметр – 8 м. Дальність транспортування становила 1500–2500 км. Крім того, залежно від виконаного на орбіті завдання, «Буран» міг приземлятися на різні аеродроми. Звідти його потрібно було знову доставляти на «Байконур», до місця попереднього старту.

Гліб Євгенович Лозино–Лозинський, генеральний конструктор НВО «Молнія», де спроектували «Буран», ставив завдання більш масштабно – розробити багаторазову космічну транспортну систему не з вертикальним, а з горизонтальним стартом, в якій перший ступінь – літак, а другий – невеликий космічний човник із паливним баком. Таким чином літак перетворювався на справжній літальний космодром.

Основою для його розроблення був обраний раніше створений у ДКБ О. К. Антонова важкий транспортний літак Ан–124 «Руслан», який тоді вже був запущений у серійне виробництво. Завдяки цьому на створення Ан–225 колективу антонівців знадобилося лише три з половиною роки. Напередодні зльоту на борту літака з'явилося його ім'я – «Мрія». Коментуючи такий вибір, генеральний конструктор Петро Васильович Балабуєв пояснив: «Мрія – це нескінченність людської думки та бажання, те, що веде нас вперед та ніколи не зникне, допоки людина живе на планеті».

Ан–225 вперше злетів, керований екіпажем випробувачів у складі: командир Олександр Галуненко, другий пілот Сергій Горб'юк, штурман Сергій Нечаєв, бортінженери Олександр Шулещенко та Володимир Гусар, радист В'ячеслав Білоусов і провідний інженер із льотних випробувань Михайло Харченко [14]. А менш ніж за півроку, 3 травня 1989–го, «Мрія» стартувала з аеродрому «Байконур», несучи на «спині» свій перший вантаж – повітряно–космічний літак «Буран» масою більше ніж 60 т. На рахунку «Мрії» з «Бураном» — 14 польотів разом загальною тривалістю 28 годин 27 хвилин. Їх було виконано з аеродромів, розташованих у різних кліматичних зонах СРСР.

Однак із розпадом Радянського Союзу фінансування програми «Енергія– Буран» припинилося, і проект було зупинено. А в 1994 році припинила польоти і «Мрія». Вона залишалася на землі сім років.

Однак з часом «Антонов» став отримувати достатньо велику кількість замовлень на доставку вантажів, вагові та габаритні показники яких перевищували можливості «Русланів». Тоді Петро Балабуєв прийняв рішення про відновлення та модернізацію Ан–225 у повноцінний комерційний літак, здатний перевозити вантажі по всьому світу.

7 травня 2001 року можна вважати другим народженням «Мрії». У цей день відбувся «другий перший» зліт оновленого Ан–225. Протягом місяця він виконав близько 20 випробувальних польотів, продемонструвавши достатньо високу надійність, і успішно завершив програму сертифікації.

Буран – перший радянський орбітальний корабель багаторазового використання. Призначений для вирішення низки оборонних завдань: виведення на орбіту навколо Землі різних космічних об'єктів і їхнього обслуговування, доставки модулів і персоналу для збирання на орбіті великогабаритних споруд і міжпланетних комплексів, повернення на Землю несправних супутників, або тих, що виробили свій ресурс [15].

Штучний супутник – це створений людиною об'єкт, запущений у космос за допомогою ракет. Ці космічні апарати оснащені високоточними приладами та чутливими камерами, а завдяки широкому охопленню території фільмування та покращеній роздільній здатності ШСЗ різних типів можуть збирати інформацію набагато швидше, ніж наземні датчики. Крім того, на відміну від наземних обсерваторій, на вид з космосу не впливають такі атмосферні перешкоди, як хмари та пил. За допомогою штучних супутників вивчають не тільки явища на нашій планеті, а й у далекому Всесвіті.

Перший у світі штучний супутник Землі вийшов на орбіту 4 жовтня 1957–го. Керував будівництвом та запуском українець Сергій Корольов [16].

Сергій Павлович Корольов (12 січня 1907–14 січня 1966) – видатний український радянський вчений і конструктор, один із засновників практичної космонавтики. Він був головним розробником перших ракет–носіїв, штучних

супутників Землі та пілотованих космічних кораблів, зокрема «Восток», на якому в космос полетів перший космонавт Юрій Гагарін.

Народився в Житомирі у сім'ї вчителя. З дитинства захоплювався авіацією і вже у 17 років створив свій перший планер. Навчався у Київському політехнічному інституті, а пізніше – на аеромеханічному факультеті Московського вищого технічного училища. У 1930–х роках став одним із піонерів радянської ракетної науки, очоливши Групу дослідження реактивного руху (ГІРД).

Під час сталінських репресій був заарештований і засуджений до 10 років ув'язнення, з яких відсидів 6. Після звільнення повернувся до наукової роботи і очолив ракетно–космічну програму СРСР. За його керівництва відбулися такі важливі події, як запуск першого штучного супутника «Спутник–1» у 1957 році, перший політ людини в космос (Юрій Гагарін, 1961), а також перший вихід людини у відкритий космос (Олексій Леонов, 1965) та інші значущі досягнення [16].

Інженери з різних регіонів побудували корпус із двох півкуль, герметичність яких забезпечували гумові прокладки. Їх скріпили за допомогою 36 болтів. Супутник мав форму сфери з чотирма антенами, які були підключені до двох радіопередавачів на батареях. Загальна вага апарата становила близько 83 кг.

15 лютого 1957 року було прийнято постанову про виведення в космос найпростішого неорієнтованого супутника Землі. Розробку ескізного проекту ШСЗ доручили проектному відділу, керованому С. С. Крюковим, науковим референтом став М. К. Тихонравов. Над ескізним проектом працювали співробітники сектора Е. Ф. Рязанова – І. В. Лавров, В. В. Молодцов, В. І. Петров, М. П. Кутиркін, О. М. Сидоров, Л. М. Солдатова, М. С. Флоринський, М. П. Белоусов, В. В. Носков та ін.

Хоча супутник і називався найпростішим, але створювався він уперше, і ніяких аналогів у техніці не було. Умова була тільки одна – обмеження по масі (не більше 100 кг). Досить швидко конструктори дійшли висновку, що вигідно зробити його у формі кулі. Сферична форма дозволяла при меншій поверхні оболонки найбільш повно використовувати внутрішній об'єм.

У композиції «Україна космічна» також присутній супутник (ПС-1) – це символ початку космічної епохи, нерозривно пов'язаної з іменем Сергія Корольова — видатного українського конструктора, що стояв біля витоків світової космонавтики. Саме під його керівництвом у 1957 році було здійснено запуск першого штучного супутника Землі.

Найпростіший супутник (ПС-1) мав діаметр 580 мм і масу 83,6 кг. Його корпус був з алюмінію і складався з двох напівоболонок зі стикувальними шпангоутами, з'єднаних між собою 36 шпильками М8 1x25. Герметичність стику забезпечувалася гумовою вакуумною прокладкою. Напівоболонки були відполіровані і піддані спеціальній обробці, щоб надати їм задані значення коефіцієнта поглинання сонячної радіації [17].

Цей елемент композиції символізує початок космічної ери, в якій Україна посідає гідне місце. Супутник у інсталяції відтворено з увагою до форми, об'ємної структури та технічного стилю, властивого реальним апаратам середини ХХ століття [18].

Окремі частини інсталяції виконано з урахуванням музейної естетики — вони поєднують документальну точність із художнім узагальненням. Такий підхід дозволяє не лише передати образ технологічного прориву, але й створити асоціацію з науковими музеями, присвяченими історії космонавтики, зокрема Меморіальним музеєм С.П. Корольова в Житомирі [19].

2.2 Характеристика матеріалів та калькуляція витрат об'ємно–просторової інсталяції з деревини «Україна космічна»

Для створення об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» було використано низку відповідних матеріалів та інструментів, серед яких ключову роль відіграє деревина – один із найдавніших природних матеріалів, що здавна слугує людині для виготовлення побутових і мистецьких виробів.

Основним матеріалом при реалізації інсталяції стала липа – порода деревини, яка відома своєю зручністю в обробці та високими декоративними властивостями. Липа широко застосовується в художній обробці деревини, особливо в різьбярстві та токарній справі. Її м'яка структура, середня щільність і здатність легко різатися, стругатися та шліфуватися робить її ідеальним матеріалом для виконання дрібних декоративних елементів та об'ємних форм.

Завдяки природній гнучкості, липова деревина чудово піддається різьбленню. Проте через свою м'якість вона вимагає додаткової обробки – поверхню шліфують і покривають лаком або фарбами для підвищення естетичності та стійкості до зовнішніх впливів. Одним із недоліків липи є її чутливість до вологи, температурних перепадів та інших зовнішніх чинників. Тому важливо дотримуватися правил зберігання та експлуатації, щоб зберегти виріб у належному стані.

Візуально липа має світле забарвлення – білувато– жовтуватий тон із невиразною, але рівномірною текстурою. Її однорідна структура з тонкими волокнами створює приємний тактильний і візуальний ефект. (див. додаток Г, рисунок Г.3).

Завдяки поєднанню зручності в обробці та гарних естетичних властивостей, деревина липи широко застосовується у виготовленні фанери, декоративних панелей, частин меблів, а також кухонного начиння. У контексті

інсталяції «Україна космічна» липа стала ідеальною основою для передавання образності літака, її деталей і фактурної глибини.

Під час створення об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» було використано низку матеріалів, що забезпечили як конструктивну міцність виробу, так і його естетичну довершеність.

До основних матеріалів належать:

- дерев'яні дошки розміром 200 см × 40 см × 5 см з такої породи деревини як липа;
- клей ПВА D3 – для надійного з'єднання дерев'яних частин, зокрема при склеюванні шкантів;
- шканти дерев'яні – циліндричні з'єднувальні елементи, що використовуються для прихованого та надійного з'єднання деталей;
- безкінечна шліфувальна стрічка різної зернистості – для обробки поверхонь;
- наждачний папір – для ручного шліфування деталей;
- пильне полотно для електролобзика – для вирізання форм;
- акриловий лак – для фінішного покриття деревини, що забезпечує захист і декоративний ефект;

Особливу увагу в процесі виготовлення приділено з'єднанню дерев'яних елементів конструкції. Замість металевих з'єднувачів (шурупів), у композиції використовували шканти – дерев'яні стрижні, які вставляються в заздалегідь просвердлені отвори на стиках деталей. Цей тип з'єднання забезпечує естетично чистий вигляд, міцність та довговічність конструкції без застосування зовнішніх кріплень.

Шканти є традиційним засобом дерев'яного з'єднання, що широко використовується у столярстві та художній обробці деревини. У поєднанні з якісним клеєм ПВА, шканти дозволяють створити надійне і малопомітне з'єднання, яке не порушує візуальної цілісності виробу. Такий підхід також відповідає принципам екологічності та традиційності в декоративно–прикладному мистецтві.

Найкращим вибором для склеювання дерев'яних деталей композиції є клей ПВА ДЗ. Це готовий до використання водонепроникний клей, спеціально призначений для роботи з деревиною. Він виготовляється на основі гомополімерної емульсії полівінілацетату.

Клей ПВА ДЗ широко використовується у деревообробній та меблевій промисловості для склеювання різних видів деревини, дерев'яних матеріалів та ламінатів. Забезпечує ударостійке і міцне з'єднання, що часто є навіть міцнішим за саму деревину. Також клей підходить для склеювання ДСП і ДВП. Він має високу водостійкість та є екологічно безпечним.

Після склеювання деталей їх необхідно відшліфувати, щоб отримати рівну та гладку поверхню. Для шліфування великих площин використовують стрічкові шліфувальні машинки та дисково– стрічкові шліфувальні станки, а для дрібних і тонких деталей – наждачний папір.

Для інсталяції «Україна космічна» застосовували наждачний папір із зернистістю №40, №60, №80 і №100. Процес шліфування починають із крупнозернистого паперу, поступово переходячи до більш дрібнозернистого.

Для покриття дерев'яної поверхні обрано безбарвний акриловий лак, який підкреслює природну текстуру деревини. Лак характеризується стійкістю до впливу природних факторів, подряпин, стирання та механічних пошкоджень.

Перед нанесенням лаку поверхня повинна бути сухою, чистою і гладкою, що полегшує нанесення і покращує зовнішній вигляд. Рекомендована кількість шарів – два–три.

Для якісного виконання роботи і дотримання точності використовувалися такі інструменти та обладнання:

- циркулярна пила
- струбцини
- набір токарних різців
- стрічкова шліфувальна машинка
- дріль зі свердлами

- електролобзик
- фрезер
- гравер
- токарний станок
- різновиди стамесок та різців по дереву
- інструменти для розмітки
- малярний пензлик

Також під час створення об'ємно–просторової композиції застосовувалося необхідне оснащення для роботи з деревиною. Використовуване приладдя включало:

- циркулярний станок
- фугувальний верстат
- токарний верстат
- дисково–стрічковий шліфувальний станок

Для нарізання та вирівнювання заготовок використовували циркулярний станок, циркулярну пилу та рейсмус. Рейсмус забезпечує рівну площину, знімаючи верхній шар деревини.

Для скріплення деталей під час висихання клею застосовували струбцини різного типу: тригерні – для стискання деталей різних розмірів і під різними кутами, пружинні – для фіксації дрібних деталей.

Фрезер застосовували для торцювання кутів на дерев'яних деталях, щоб зробити їх заокругленими, а також для зняття шару деревини на плоскостях.

Електролобзик використовувався для прямого і фігурного випилювання. Для початку роботи необхідно просвердлити отвори дрилем, щоб забезпечити рух пильного полотна.

Токарний верстат застосовувався для обробки заокруглених деталей. Для якісної роботи використовували промислові та настільні верстати залежно від розмірів заготовок.

Для обробки заготовок у токарній справі застосовували набір токарних різців різних форм і призначень.

Стамески різних типів (радіусні, плоскі, коробчасті, кутикові, пряма, клюкарза, вигнуті) використовувалися для ручної обробки, іноді з допомогою киянки.

Таким чином, усі перелічені інструменти та обладнання застосовуються при художній обробці деревини, що гарантує високу якість виконання робіт. Матеріали, витрачені на виготовлення виробу, включаються у його загальну вартість. Для обчислення вартості матеріальних затрат, що були задіяні під час створення об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна», було складено відповідну таблицю (див. таблицю 2.2.1).

Таблиця 2.2.1 – Калькуляція витрат

№ з/п	Назва матеріалу	Ціна за одиницю, грн	Потрібна кількість	Вартість, грн
1	2	3	4	5
1	Дошка липи	120	12	1440
2	Клей ПВА ДЗ	110	1	110
3	Шканти	12	12	12
4	Безкінечна шліфувальна стрічка різної зернистості	50	1	50
9	Разом:			1612

Вартість матеріалів на виготовлення об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» склала 1612 грн. Складність виконання і майстерність роботи оцінюється автором у 1500 грн. Отже в загальному, вартість роботи складатиме ≈ 3112 грн.

2.3 Технологічна послідовність виконання об'ємно просторової інсталяції з деревини «Україна космічна»

Виконання об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» з деревини включає кілька ключових етапів, яких потрібно дотримуватися:

- ескізування (пошук різних варіантів для реалізації ідеї);
- вибір і доопрацювання найкращого ескізу для втілення задуму;
- підбір матеріалів та їх підготовка до роботи;
- технічна обробка, деталізація та складання конструкції;
- фінальна обробка виробу.

На етапі ескізування відбувається формування композиційної структури та визначення точних розмірів об'єкта.

Після вибору оптимального варіанту проводиться підбір необхідних матеріалів та розрахунок їхньої кількості. Закупівля здійснюється з урахуванням запасу на можливі втрати, що допомагає зберегти час у процесі роботи.

Придбаний матеріал готується для подальшого використання: кожен вид деревини призначається для конкретної частини композиції

З огляду на складність конструкції, всі деталі обробляються відповідно до технічного ескізу (креслення), після чого збираються в єдину композицію.

Фінальний етап полягає в нанесенні захисного покриття – лаку, що оберігає виріб від природних та механічних пошкоджень.

Таким чином, наведено технологічну послідовність виконання об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна».

За результатами пошукових ескізів, розроблених під час переддипломної та виробничої практики, було обрано основний варіант, на основі якого створено розмірне креслення проєкту (див. рисунок 2.3.1).

Рисунок 2.3.1 – Ескізування об'ємно просторової
Інсталяції «Україна космічна»

Основним матеріалом є деревина липи. Вона використовується для основи літака та декоративних накладних деталей. Усі дошки підбирали за розмірами для розмітки та подальшої підготовки. Дефекти, такі як нерівності були усунуті шляхом зрізання (див. рисунок 2.3.2).

Рисунок 2.3.2 – Деревина липи

Після підготовки дошки розпилювали циркулярною пилою на менші дерев'яні пластини, щоб їх було легше обробляти на циркулярному станку. Потім на циркулярному станку розпилювали ці пластини на невеликі бруски, які використовували для подальшого склеювання. Після точного вирівнювання робочих поверхонь усі бруски склеювали між собою за допомогою клею. Процес склеювання вимагав акуратності, вирівнювання брусків по торцях і щільного притискання струбцинами для уникнення зазорів (див. рисунок 2.3.3).

Після нарізання бруски вирівнювали з однієї сторони, щоб їх можна було пропустити через рейсмус. За допомогою рейсмуса поверхня деревини доводилася до рівності, що забезпечувало якісне і щільне склеювання деталей.

Рисунок 2.3.3 – Процес склеювання

Склеювання брусків виконувалося поступово. Спочатку їх розкладали, щоб підібрати потрібну текстуру, і позначали, щоб не переплутати порядок. Потім переходили до нанесення клею ПВА Д3 пензликом – тонким шаром приблизно 2 мм на обидві поверхні, що склеюються, для кращого зчеплення. Після з'єднання деталей клей повинен виступити з швів, що свідчить про

достатню кількість клею. Склеєні елементи фіксували струбцинами, щоб поверхня була рівною

Мінімальний час склеювання – 2 години, але для найкращої якості рекомендується витримати клеєний виріб не менше одного дня.

З обрізків дерев'яних брусків створювали невеликі декоративні деталі для літака – киль (див. рисунок 2.3.4).

Рисунок 2.3.4 – Вирізання кия для літака

Для досягнення вигляду справжнього літака, крила закруглювали, шліфували (див. рисунок 2.3.5).

Рисунок 2.3.5 – Шліфування правого крила

Всі накладні декоративні частини кріпилися клеєм у визначених місцях, а зайвий клей після затискання видаляли м'якою тканиною.

Для формування виробу застосовують різці, рубанок та болгарку, які дозволяють поступово знімати шари деревини та створювати необхідний контур (див. рисунок 2.3.6). Щоб позбутися нерівностей і шорсткостей, використовують шліфувальну машинку.

Рисунок 2.3.6 – Формування виробу

Під час роботи над інсталяцією «Україна космічна» застосовують шліфувально–полірувальні диски та звичайне шліфувальне колесо з крупнозернистим наждаком, надійно прикріпленім до інструменту для досягнення максимально гладкої поверхні.

Випиляні елементи ретельно закруглювали та вирівнювали наждачним папером для досягнення гладкої поверхні (див. рисунок 2.3.7).

Рисунок 2.3.7 – Закруглювали та вирівнювали виробу

Формування кулі супутника (див. рисунок 2.3.8) та циліндричних елементів у виді авіаційного двигуна (див. рисунок 2.3.9) здійснюється на токарному верстаті, що дозволяє точно і рівномірно обробити поверхню. Обертання заготовки забезпечує створення ідеально круглих форм, які є важливою частиною завершення інсталяції. Ця операція гарантує високу точність розмірів і гладкість поверхні, що полегшує подальшу шліфовку та полірування.

Рисунок 2.3.8 – Формування кулі супутника

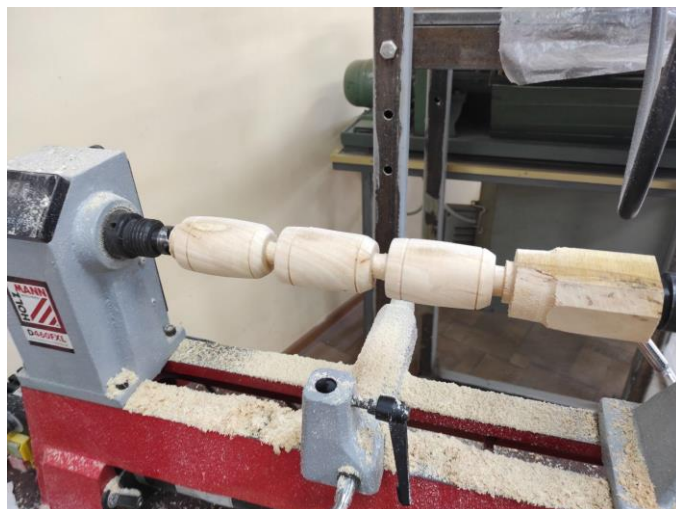

Рисунок 2.3.9 – Формування циліндричних елементів у виді авіаційного двигуна

Для надійного з'єднання деталей об'ємно-просторової інсталяції застосовувалися шканти. З їхньою допомогою можна кріпити крила до фюзеляжу літака (див. рисунок 2.3.9), шатл – до літака, кулю – до орбіти, а двигуни – до літака (див. рисунок 2.3.10). Такий спосіб з'єднання забезпечує міцність і стабільність усієї конструкції, дозволяючи точно розмістити всі елементи у просторі. Усі накладні елементи було закріплено на відповідних місцях за допомогою клею. Надлишки клею, що виступили під час притискання, необхідно обережно видалити м'якою ганчіркою.

Рисунок 2.3.9 – З'єднання крил до фюзеляжу літака

Рисунок 2.3.10 – З'єднання авіаційних двигунів до правого крила

Після перевірки композиції на надійність скріплень, відсутність похибок і рівність поверхонь, проводиться корекція недоліків. Далі здійснюється

підготовка виробу до фінального покриття – очищення від пилу, тирси та бруду за допомогою щіток (див. рисунок 2.3.11).

Після ретельного очищення наноситься стійкий лак. Особливу увагу приділяють покриттю важкодоступних місць, кутів і дрібних деталей. Лак наноситься рівномірно, розтирається по поверхні, щоб добре проник у структуру деревини й забезпечив надійний захист.

Рисунок 2.3.11 – Корекція недоліків

У процесі створення об’ємно–просторової інсталяції «Україна космічна», що є частиною кваліфікаційної роботи, вносилися зміни до конструкційних рішень. Вони були спрямовані на полегшення технологічного процесу та досягнення кращого естетичного результату.

Готову інсталяцію «Україна космічна» представлено на ілюстрації (див. додаток Б, рисунок Б.1).

Найбільше часу було витрачено на ретельне шліфування поверхонь, адже саме воно забезпечує охайний і завершений вигляд композиції.

Окрім того, велике значення мало точне підганяння деталей між собою, зокрема під час складання складних частин, таких як елементи шатла, кулі та крила. Важливо було зберегти правильні пропорції та об’єм, що передають ідею польоту, легкості та космічного простору.

2.4 Композиційні та художні особливості виконаної об'ємно-просторової інсталяції «Україна космічна» з деревини

Інсталяція – це вид сучасного мистецтва, що набув популярності в останні роки. Він включає в себе створення певного настрою, передати ідею або викликати емоційну реакцію у глядача.

Інсталяційне мистецтво справило значний вплив на розвиток мистецтва та культуру. Воно кинуло виклик традиційним уявленням про мистецтво і розширило можливості того, яким може бути мистецтво. Інсталяційне мистецтво також надало художникам платформу для пошуку нових ідей та інноваційних способів взаємодії з аудиторією. Воно надихнуло нові форми мистецтва, як перформанс та інтерактивні медіа, а також вплинуло на дизайн громадських просторів і архітектурних інсталяцій.

Добре складеною композицією вважають таку, у якій неможливо ні додати, ні забрати жодного елемента без порушення цілісності та гармонійної узгодженості всіх складових. У творах декоративно–прикладного мистецтва існують особливі композиційні принципи, які формують певну систему з чіткою ієрархією: загальні художні закони композиції (закон цілісності, закон традиції, закон тектоніки); композиційні закономірності та виразні засоби, що забезпечують внутрішню єдність виробу (композиційний центр, симетрія та асиметрія, статика й динаміка, пропорції) – тобто взаємозв'язок між елементами та виробом загалом; семантичні елементи (коло, квадрат, хрести, стилізовані квіти– зорі з чотирьох, шести чи восьми пелюсток тощо).

Будь–який твір починається з ідеї чи задуму, що надалі втілюється у конкретній матеріальній формі.

Виконана об'ємно–просторова інсталяція «Україна космічна» має форму літака та орбіти. Ця ідея відтворює поєднання історичної спадщини з сучасністю, символізуючи нерозривний зв'язок між минулим і майбутнім України. Форма літака у композиції символізує людську мрію про небо,

космос і прагнення до великих звершень, що надихає на рух уперед і відкриття нових горизонтів.

Об'ємно–просторова інсталяція – це вид мистецького твору, який створюється у тривимірному просторі і складається з різних матеріалів, об'єктів або елементів, розташованих таким чином, щоб утворити цілісну композицію. Сенс такого зображення літа у тому, що з якої б сторони на нього не дивились – бачимо літак. Якщо конструкцію покласти, вона створює враження, ніби літак злітає над орбітою, підкреслюючи динаміку руху і символізуючи прагнення до підкорення космосу та нових висот.

Виконана об'ємно–просторова інсталяція «Україна космічна» сприймається цілісною, монолітною, де всі її частини займають своє місце і підпорядковані загальній ідеї – розкриттю ідеї космічного потенціалу України, її наукових досягнень, прагнення до майбутнього та національної ідентичності в глобальному контексті.

Композиційним центром об'ємно–просторової інсталяції «Україна космічна» є стилізований силует літака, що символізує мрію, устремління до неба та прагнення до науково–технічного прогресу. Навколо нього вибудовується орбіта, на кінцях якої розміщено елементи, що уособлюють досягнення української інженерної думки – космічний супутник і космічний корабель «Буран». Такий підхід створює гармонійну композицію, де центральна ідея об'єднує минуле, сучасне й майбутнє, а також підкреслює технологічну (космічну символіку) сутність інсталяції.

Симетрія (асиметрія) в композиції виявляється в однаковості (або в не однаковості) її частин (елементів) відносно певних осей поділу. Розрізняють дзеркальну – де одна вісь; осьову – де множинність осей розташовано центрично; гвинтову – де однакові елементи розташовуються за умовними лініями спіралі.

Об'ємно–просторова інсталяція «Україна космічна» має умовну симетрію, хоча в деталях її частини відрізняються між собою. Основні

конструктивні елементи розташовані симетрично і відповідають своїм протилежним частинам, проте з помітними відмінностями.

Інсталяція сприймається як статична завдяки збалансованому розміщенню ключових елементів уздовж осей, що проходять із заходу на схід та з півночі на південь. Водночас напрямком цих осей створює візуальне враження спрямованого руху. При нахилі композиції з'являються діагональні лінії, які надають їй додаткову динамічність.

Форма інсталяції симетрична від основи до верхівки, що забезпечує її візуальну рівновагу. Кожна сторона має свою протилежну копію, симетрично виконану і забарвлену. Наприклад, елементи на одній стороні можуть нагадувати крило літака, а на протилежній – крило птаха, що підкреслює гармонійність композиції. Накладні декоративні деталі розміщені симетрично за розміром і позицією, додаючи цілісності й виразності твору.

Композиційні закономірності органічно поєднують усі структурні елементи в єдину гармонійну цілісність, при цьому контраст між фігурами відсутній, що забезпечує спокійний і збалансований вигляд композиції. Такий підхід створює відчуття єдності та цілісності, де кожен елемент плавно взаємодіє з іншими, не порушуючи загального ритму і настрою твору.

Загальна композиція виконана в ніжних, природних тонах деревини, що надає виробу теплий і органічний вигляд, підкреслюючи його природну красу та натуральність.

Тотожність – це повне співпадіння форм, кольору та фактури, що забезпечує повну подібність однорідних елементів. Подібність полягає у повторенні однієї форми або мотиву в межах однієї загальної структури художнього твору. Це проявляється у формах, кольорах, фактурах, дрібних деталях композиції. Саме дрібні елементи з різноманітними фактурними варіаціями створюють декоративність виробу, надають йому виразності та підвищують естетичне сприйняття готового твору.

Через об'ємний розмір конструкції, відчувається її міцність та велич, її вигляд характеризує твердість і масивність літака, що асоціюється з надійністю та стабільністю.

Дрібні елементи в твору підкреслюють витонченість та сувору красу літака на контрасті до міцних стін. Злагожденість і взаємозв'язок всіх елементів створює відчужаються єдності і непорушності.

Відповідність закону традиції визначається за такими показниками: канонічність; новизна (новаторство). Художній твір буде відноситися до канонічного у тому разі, коли під час його виконання художник дотримувався певних загальноприйнятих встановлених і затверджених канонів, які не можна порушувати; прикладом канонічних творів є ікони та церковне вбрання. Канонічний – незмінний (консервативний), не підлягаючий перегляду, що слугує нормативним зразком. Традиційним художній твір (виріб) можна вважати тоді, коли дотримано традиційних способів його виготовлення; зберігається культурна традиція певного народу чи етносу в його основних елементах: формі, декорі, символіці, кольоровій гамі тощо, притаманних лише цьому народові, тому є впізнаним серед інших, стосується творів національної культури, наприклад: 40 гуцульські килими, полтавські рушники, геометричне різьблення тощо.

Традиція (від лат. *traditio* – передача) – це елементи культури, пов'язані з витоками, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом тривалого часу. Традиції тією чи іншою мірою, в тих чи інших формах присутні у будь-якому суспільстві і практично в усіх сферах культури.

Новизна (новаторство) художнього твору полягає у свідомому відході від усталених канонів, художніх норм або традицій, характерних для певного виду декоративно-ужиткового мистецтва. Інноваційність проявляється в авторському підході до формоутворення, вибору матеріалів, поєднання технік або використанні нових художніх прийомів, які раніше не були властиві цій сфері.

Інсталяція «Україна космічна» безперечно має новаторський характер, адже не спирається на класичні зразки чи фольклорні традиції, притаманні українському декоративному мистецтву. Навпаки – вона демонструє сучасне бачення форми, простору й змісту. Інсталяція «Україна космічна» поєднує елементи технічного дизайну, символізм космічної тематики та нетрадиційні методи обробки дерева, що додає твору індивідуальності та оригінальності.

Таким чином, твір виходить за межі типових уявлень про декоративну інсталяцію, відкриваючи нові можливості інтерпретації матеріалу, техніки та змісту. Його можна вважати прикладом авторського новаторства в галузі сучасного декоративного мистецтва.

Об’ємно–просторова інсталяція «Україна космічна» має завершений, гармонійний вигляд, що свідчить про продуманість її композиційної побудови та естетичну цілісність. Основою задуму стало використання простих геометричних форм із мінімальним рівнем деталізації. Така лаконічність надає образам строгості й чіткості, водночас викликаючи асоціацію з монументальністю й технічною досконалістю літаків і космічної техніки.

Цей підхід заснований на історичному принципі проектування авіаційної техніки, зокрема літаків першого покоління, де переважали прості геометричні об’єми – передусім циліндри – що знижували вагу конструкцій і спрощували виробництво. В інсталяції ці форми переосмислено та стилізовано, проте збережено їхню функціональну логіку й візуальну впізнаваність.

Композиція також виконує декоративну функцію: вона здатна зацікавити глядача, викликати асоціації з космічною технікою та науково–технічним прогресом України. Завдяки поєднанню простоти форм із глибоким змістом, інсталяція може бути ефектним елементом експозицій, музейних залів, художніх виставок або сучасного інтер’єрного оформлення.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи було повністю реалізовано всі поставлені завдання, що дало змогу не лише досягти запланованих результатів, а й істотно розширити теоретичні знання та удосконалити практичні навички у сфері художньої обробки деревини. Під час роботи було опрацьовано сучасні технології й методи декоративного оформлення дерев'яних виробів, продемонстровано вміння самостійно приймати рішення та творчо підходити до розв'язання виробничих завдань. Досягнення поставлених цілей засвідчило належний рівень професійної підготовки, відповідальність і мотивацію до подальшого розвитку в галузі декоративно-прикладного мистецтва.

Поглиблене вивчення історичних аспектів розвитку художньої обробки деревини дозволило краще зрозуміти її витoki, культурні традиції та ключові етапи становлення як окремого виду мистецтва.

Значну увагу було приділено аналізу основних технологічних процесів, зокрема техніці різьблення по дереву, що стала важливим чинником у формуванні професійних умінь та розвитку практичних навичок.

На основі проведеного дослідження було сформовано творчу концепцію та художньо-образне рішення авторського проєкту під назвою «Україна космічна». У роботі акцентовано увагу на філософському змісті твору, який уособлює гармонію національної самосвідомості з прагненням до наукового і духовного прогресу, а також відображає потяг українського народу до нових ідей і горизонтів. Проведено ретельний аналіз вибору матеріалів та технологій для реалізації задуму.

На основі описаної технологічної послідовності було виготовлено об'ємно-просторову інсталяцію з деревини «Україна космічна» у техніці різьблення. Такий підхід надав авторському твору цілісного концептуального

наповнення, глибини змісту та емоційної виразності – важливих елементів художньої обробки деревини як форми самовираження.

Також у роботі представлено аналіз композиційної побудови об'єкта та здійснено його естетичну оцінку. Композиція вирізняється зваженим розміщенням елементів, гармонійною взаємодією форм, текстур і кольорових акцентів, що забезпечує твору візуальну цілісність та художню завершеність.

Виконану об'ємно-просторову інсталяцію з деревини «Україна космічна» презентовано на постері, який розміщено у додатках до кваліфікаційної роботи.

Досягнуті результати підтверджують ефективне засвоєння навчального матеріалу та готовність до самостійного виконання складних творчих і технологічних завдань у галузі художньої обробки деревини.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

- 1 Будзан А. Ф. Різьба по дереву в західних областях України. / А. Ф. Будзан. – Київ : Видавництво Академії наук України, 1960. – 182 с.
- 2 Косміна, О. І. Народне мистецтво України: Навчальний посібник. – Київ: Либідь, 2005. – 328 с.
- 3 Символіка в українському народному мистецтві // Етнографія та фольклор. – Режим доступу: <https://ethnography.org.ua/symbolika-parodne-mystetstvo> (дата звернення: 01.06.2025).
- 4 Символіка в українському мистецтві доби Середньовіччя // Центр народного мистецтва «Гуцульщина». – Режим доступу: <https://hutsul.museum/history/art-style> (дата звернення: 09.06.2025).
- 5 Петренко, І. М. Меблева культура України XIV–XVI ст.: Художньо-технічний аспект. – Київ: Інститут мистецтвознавства ім. М. Бажана, 2010. – 256 с.
- 6 Нариси з історії декоративно-ужиткового мистецтва України / За ред. О. В. Новікової. – Київ: Мистецтво, 2006. – 352 с.
- 7 Гусев, В. І. Технологія обробки деревини: навч. посібник. – Харків: ХНУБА, 2020. – 312 с.
- 8 Мельничук, Б. І. Художня обробка дерева в сучасній Україні. – Тернопіль: Освіта, 2018. – 144 с.
- 9 Логвин, Г. Н. Українське мистецтво: від витоків до сучасності. – Київ: Артанія Нова, 1998. – 240 с.
- 10 Обробка деревини // Термінологічний словник-довідник з будівництва та архітектури / Р. А. Шмиг, В. М. Боярчук, І. М. Добрянський, В. М. Барабаш ; за заг. ред. Р. А. Шмига. – Львів, 2010. – С. 136.
- 11 Соломченко О. Г. Особливості такого ужиткового мистецтва як різьба по дереву. Історія розвитку різьби по дереву. – 2010 р. [Електронний ресурс]: Різьбярі Коломийщини. Обл.видав «Галичина» / Каталог виставки.

1992 р. // О. Г. Соломченко Гуцульське народне мистецтво і його майстри. Серія №1, №16. – Київ, 1959 р. // Бузан А. Ф. Різьба по дереву з Західних областях України. – Київ, 1960 р. // – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11417/> (дата звернення: 04.06.2025).

12 Ан– 225 «Мрія»: історія створення та технічні характеристики // Офіційний сайт ДП «Антонов». – Режим доступу: <https://www.antonov.com> (дата звернення: 08.06.2025).

13 Ан– 225 «Мрія»: рекорд понад 240 світових досягнень // АрміяInform. – У листопаді 2004 року Міжнародна федерація повітроплавання внесла Ан-225 до Книги рекордів Гіннеса за фіксування понад 240 світових рекордів. – Режим доступу: [<https://armyinform.com.ua/2021/08/21/rekordna-nacziya-ukrayinczi-u-knyzi-ginnesa/>] (дата звернення: 08.06.2025).

14 Галуненко О. В. Свідчення про перші польоти Ан– 225. // Авіаційна енциклопедія України

15 Буран: радянський космічний човник // Національний центр управління та випробувань космічних засобів. – Режим доступу: <https://www.nkau.gov.ua> (дата звернення: 08.06.2025).

16 Корольов Сергій Павлович: Біографія // Національний центр аерокосмічної освіти молоді ім. О.М. Макарова. – Режим доступу: <https://www.nkau.gov.ua> (дата звернення: 08.06.2025).

17 До 60–річчя запуску першого штучного супутника Землі // Офіційний сайт КПІ ім. Ігоря Сікорського. – 2017. – Режим доступу: <https://kpi.ua/1726-2> (дата звернення: 09.06.2025).

18 Український космос: історія перемог // ГО «Асоціація Ноосфера». – Режим доступу: <https://noosphereglobal.com/uk/ukrayinskij-kosmos-istoriya-peremog/> (дата звернення: 13.06.2025).

19 Історія запуску «Спутника-1» // Музей космонавтики ім. С. П. Корольова. – Режим доступу: <https://korolev-museum.gov.ua> (дата звернення: 09.06.2025).

ДОДАТОК А
(обов'язковий)

ФІНАЛЬНИЙ ЕСКІЗ ТВОРУ «УКРАЇНА КОСМІЧНА»

Рисунок А.1 – Ескіз твору «Україна космічна»

ДОДАТОК Б
(обов'язковий)

**ВИКОНАНА ОБ'ЄМНО– ПРОСТОРОВА ІНСТАЛЯЦІЯ
«УКРАЇНА КОСМІЧНА»**

Рисунок Б.1 – Виконана об'ємно–просторова інсталяція «Україна космічна» в техніці скульптурного різьблення

ДОДАТОК В
(обов'язковий)

ПОСТЕР ДО ОБ'ЄМНО– ПРОСТОРОВОЇ ІНСТАЛЯЦІЇ
«УКРАЇНА КОСМІЧНА»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРСЬКОГО РІВНЯ
ОБ'ЄМНО–ПРОСТОРОВА ІНСТАЛЯЦІЯ З ДЕРЕВИНИ
«УКРАЇНА КОСМІЧНА»

ДЖЕРЕЛА НАТХНЕННЯ

ПОШУК ТВОРЧОЇ ІДЕЇ

ПРОЦЕС ВИКОНАННЯ

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ

ФОТО ГОТОВОЇ РОБОТИ

ЗДОБУВАЧ:
Ст. гр. ДМ-21-1 Назар УСТІНОВ
ОПП «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво»

КЕРІВНИК:
Сергій ДУБОВИК
Старший викладач
Гуманітарно-педагогічний
факультет

АНОТАЦІЯ:
Кваліфікаційна робота виконувалася з урахуванням особливостей художнього різьблення по дереву та використовуваних інструментів для виконання об'ємно-просторової інсталяції.

Рисунок В.1 – Постер до роботи «Україна космічна»